

První pozorování ibise hnědého (*Plegadis falcinellus*) na Svitavsku

The First Observation of Glossy Ibis (*Plegadis falcinellus*) in the District of Svitavy (East Bohemia)

Filip Jetmar

Dne 16. května 1998 jsem na rybnících u Opatova (okr. Svitavy, kv. 6164) prováděl sčítání vodních ptáků metodou dvou kontrol (viz např. MUSIL 1997). Asi ve čtvrt na čtyři odpoledne jsem se podél strouhy odtékající z Nového rybníka blížil k zátoce rybníka Hvězda, který byl v té době na nižší hladině, takže byly vytvořeny četné mělčiny a místa s obnaženým dnem. Postupoval jsem pomalu a velmi opatrně, skrýváje se za větve keřů a úzké kmeny stromů, neboť jsem zde očekával výskyt volavek a především bahňáků. K mému zklamání jsem však v zátoce zaznamenal “pouze” březňáčky, kopřivky, párek lžičáka, čtyři kulíky říční a jednoho čápa bílého. V tu chvíli jsem se přestal snažit o nenápadnost a rychle jsem se vydal zkontrolovat zbývající části rybníka. Zhruba po třech metrech mě ale překvapila přítomnost ptáka sbírajícího potravu u ústí strouhy (Nového potoka) asi 20 metrů ode mě, a kterého jsem si předtím kvůli větvím zakrývajícím výhled nevšiml.

Už pouhým okem byl patrný dlouhý, dolů zahnutý zobák, což mi hned připomnělo kolihu. Teprve když jsem zvedl dalekohled (16X50), pochopil jsem, že jde o dospělého ibise hnědého ve svatebním šatě. Přiznám se, že krásnější zbarvení peří jsem snad ještě neviděl. Celá přední část těla byla hnědá s výrazným nádechem do vínově červené či purpurové barvy, zejména na hlavě a krku, a jakoby sametová. Zadní část těla a především složená křídla pak vypadaly tmavěji hnědě až černě. Zelený a purpurový lesk peří nebyl však tolik patrný vzhledem k ne příliš ideálnímu světelným podmínkám (bylo zataženo až oblačno s přeháňkami, teplota okolo 15°C a silný severovýchodní vítr). Pták neměl na noze žádný kroužek.

Přestože většina ptáků po mém vyplašení již ze zátoky odlétla a také ibis o mé přítomnosti věděl, rozhodl se mě zcela ignorovat a velice rychle a vehementně lovil z bahna potravu. Pokud při lovu udělal několik kroků, postupoval přirozeně směrem ode mě. Teprve asi po čtvrt hodině se vznesl a poodlétl k protějšímu břehu, kde se však dlouho nezdržel. Brzy vzlétl, nabral výšku a za korunami stromů mi zmizel z dohledu (v letu se od velikostí podobné kolihy velké liší delším krkem, kratšími, širšími a zaoblenějšími křídly, kterými rychle mává, a přes ocas dlouze přečnívajícíma nohama, takže silueta letícího ptáka má tvar kříže, kdežto kolihy může spíše připomínat racka).

Když jsem se asi po dvou hodinách k zátoce opět vracel, vyplašil jsem ibise spolu s čápem bílým na malém vřtažníku (cca 1 ha) v těsné blízkosti Hvězdy (pod hrází Nového rybníka). Po vyplašení se několikrát ozýval chraptivými až mekavými zvuky. Poté jsem jej ještě pozoroval v zátoce Hvězdy opět ve společnosti čápa, ovšem to už byl výrazně plašší (úniková vzdálenost nejméně 70 metrů), vždy však jen o něco popoletl nebo popošel. A tak když jsem o půl sedmé večer odcházel, byl ibis hnědý stále ještě na rybníce. Před dvacátou hodi-

nou jsem telefonoval Milanu Janouškovi a přibližně o půl hodiny později jsme byli opět u Hvězdy. Ibise jsme už ovšem neviděli. A protože zde nebyl zjištěn ani následujícího dne, je pravděpodobné, že se na lokalitě zdržel jen pár hodin.

V Evropě hnízdí ibis hnědý zejména v Rusku (především kolem Kaspického moře - delta Volhy) a na Balkáně a Ukrajině (nejvíce kolem Černého moře - delta Dunaje). Zhruba od poloviny 60. let však z většiny lokalit silně ubývá. Tak např. v deltě Dunaje klesl počet hnízdících párů z asi 12 tis. v letech 1976-1977 na 2 tis. párů v roce 1995. V Rusku je dnes odhadován počet párů na 6,5-8 tis., když jen v ústí řeky Volhy hnízdilo v minulosti přes 10 tis. párů. V současnosti hnízdí také na Sardinii (8-9 párů v roce 1990) a nepravidelně nebo náhodně i na dalších místech - Camargue na jihu Francie (3 páry v roce 1991) nebo Maďarsko (koncem 70. a počátkem 80. let obsadilo několik párů národní park Hortobágy a nahodilá zahnízdění byla nedávno hlášena z jezer Csaj, Péteri a z Kis-Balatonu, kde hnízdil do roku 1953 početně - maximum kolem 1000 párů v letech 1922-1926). Malá kolonie bývala také u ústí Dory v Pádské nížině, dnes však hnízdí v Itálii jen nepravidelně (naposledy v letech 1989-1990). V Rakousku hnízdil ibis hnědý na Nezdierském jezeře pravidelně do roku 1934 a jednotlivě pak v letech 1938 a 1958. Ze Španělska je známo zahnízdění pouze z let 1909, 1930 a 1935, přestože do začátku XX. století zde hnízdil pravidelně (HAGEMEIJER et BLAIR 1997, HUDEC 1994, JONSSON 1992, MAGYAR et al. 1998, SAUER 1996).

Po vyhíždění se především mladí ibisové rozletují všemi směry a někdy i značně daleko. Zastiženi tak byli až ve Velké Británii, na Faerských ostrovech a dokonce na Islandu či ostrovech v Atlantickém oceánu (Bermudy, Azory, Madeira) (HUDEC l.c.). Z poslední doby je znám např. podzimní zálet do Skandinávie a SRN v roce 1987, s čímž souvisí i výskyt v Polsku 8.10. - 5 ex. a 16.-17.10. - 1 ex. (Notatki ornitologiczne 1989, 30, 1-2: 59). Z ČR a SR uvádí HUDEC (l.c.) do roku 1984 okolo 70 výskytů, především v měsíci říjnu. Květnové výskytů jsou mi však známy jen ze Senného na východním Slovensku - naposledy např. 2.-3.5. 1992 - 1 ex. (VAVŘÍK 1993). V ČR byl v posledních letech pozorován pouze na Moravě, a sice 14.10. 1989 u Polanky nad Odrou - 1 ex. (HUDEČEK in MUSIL P. /ed./, 1992), 30.9. 1990 v Záhliničích - 2 imm. a 2.9. 1991 v Hulíně - 3 ex. (ŠÁLEK P., Moravský ornitolog 1993, 1: 29), 27.7.-16.8. 1996 na rybníce Nesyt - 1 ex. (VAŠÁT Z., KŘENEK D., HANOUSKOVÁ V., HROMÁDKO M. in BRANDL P. et ŠIMEK J. /ed./, 1997) a naposledy 24. a 28.08. 1997 na jihovýchodní Moravě - 2 ex. (ŽDÁREK in litt. podle údajů P. Čmelíka a K. Šimečka).

Ve východních Čechách byl ibis hnědý zaznamenán v první polovině století třikrát na Pardubicku a v roce 1939 byl střelen u Černíkovice na Rychnovsku (HUDEC l.c., RYBÁŘ /ed./ 1989). Pozorování na rybníce Hvězda u Opatova je tedy pravděpodobně teprve pátým zjištěním druhu na území východních Čech a vůbec prvním ve svitavském okrese.

Souhrn

Článek popisuje výskyt a chování adultního ibise hnědého (*Plegadis falcinellus*) ve svatebním šatě na rybníce Hvězda (okr. Svitavy) 16. května 1998. Výskyt v květnu (počátek hnízdění) je v České republice ojedinělý; v samotných Čechách se pak jedná o jedno z mála zjištění vůbec (ve východních Čechách asi o páté, v okrese Svitavy o první).

Summary

One adult specimen of Glossy Ibis (*Plegadis falcinellus*) in breeding plumage was observed at the Hvězda pond near Opatov (Svitavy region, East Bohemia) on 16 May 1998. The occurrence in May (the beginning of breeding season) is very rare in the Czech Republic. In Bohemia it is one of the few records of this species in total and the first record in the district of Svitavy.

Literatura

- HAGEMEIJER E. J. M., BLAIR M. J. (eds.), 1997: The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. T & AD Poyser, London.
- HUDEČ K. (ed.), 1994: Fauna ČR a SR. Ptáci 1 (2. vydání). Academia, Praha.
- HUDEČEK J. in MUSIL P. /ed./, 1992: Ornitologická pozorování. Zprávy ČSO, 34: 25.
- JONSSON L., 1992: Birds of Europe with North Africa and the Middle East. Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
- MAGYAR G., HADARICS T., WALICZKI Z., SCHMIDT A., NAGY T., BANKOVICS A., 1998: Nomenclator avium Hungariae. An annotated list of the Birds of Hungary. Madártani Intézet - MME - Winter Fair, Budapest - Szeged. 202 p.
- MUŠIL P., 1997: Sčítání hnízdních populací vodních ptáků v r. 1996. Zprávy ČSO, 45: 3-10.
- RYBÁŘ P. /ed./, 1989: Přírodou od Krkonoš po Vysočinu. Kruh, Hradec Králové.
- SAUER F., 1996: Vodní ptáci. (Edice Průvodce přírodou, 1. vydání). Ikar, Praha.
- VASÁT Z., KŘENEK D., HANOUSKOVÁ V., HROMADKO M., in BRANDL P., ŠIMEK J. /ed./, 1997: Faunistická pozorování v České republice v roce 1996. Zprávy ČSO, 44: 55.

Adresa autora: Mgr. Filip Jetmar, Popradská 1275, 562 06 Ústí nad Orlicí